

سیره پیامبر ﷺ در برابر مخالفان

از زبان قرآن

برنامه‌ها، کنش‌ها و واکنش‌ها

علی محمد یزدی

پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

فهرست

۱۷	 سخنی با خواننده
۲۱	 پیشگفتار
۲۳	 پیشینه موضوع

فصل اول: کلیات

۲۹	 ۱. الهام از الگوی شایسته
۳۴	 شایسته ترین الگو در برابر بیگانگان
۳۶	 شایسته ترین الگو در اتحاد داخلی
۴۰	 ۲. قرآن و سیره

فصل دوم: پیامبر ﷺ و مخالفان بیرونی

۴۵	 گفتار اول: پیامبر ﷺ و مشرکان
۴۵	 مقدمه
۴۷	 اصطلاح «مشرکان» در قرآن
۴۸	 اول. خودسازی
۴۸	 ۱. توکل
۵۰	 تلاش در کنار توکل

۶ سیره پیامبر ﷺ در برابر مخالفان از زبان قرآن

- ۵۰..... توکل در برائت از مشرکان
- ۵۱..... توکل در نبرد و صلح
- ۵۲..... ۲. مداومت بر یاد خدا
- ۵۳..... ۳. والامنشی
- ۵۶..... ۴. یاد انبیای پیشین
- ۵۹..... دوم. ارشاد
- ۵۹..... ۱. مزد نخواستن
- ۶۰..... رسالت رایگان
- ۶۰..... اقتدا به پیامبران پیشین
- ۶۳..... مزد رسالت
- ۶۴..... وظیفه مؤمنان
- ۶۵..... ۲. ابلاغ بی دریغ وحی
- ۶۶..... ۳. ابلاغ بدون دلتنگی
- ۶۶..... جبهه‌گیری توجیه‌ناپذیر مشرکان
- ۶۷..... آزرده‌گی از سخنان مشرکان، نه از ابلاغ وحی
- ۶۷..... نکوهش مشرکان در قالب سخن با پیامبر ﷺ
- ۶۸..... ۴. استواری و ثبات قدم
- ۷۰..... ۵. زمینه‌سازی برای تحقیق
- ۷۱..... ۶. دعوت
- ۷۱..... الف و ب) دعوت مخفیانه و آشکار
- ۷۳..... ج) دعوت فردی
- ۷۳..... د) دعوت‌های جمعی
- ۷۷..... ه) دعوت آمرانه

فهرست مطالب ۷

۷۸	و) شیوه پرسش و پاسخ
۸۲	ز) مناظره
۸۳	ح) روشن‌گری
۸۵	ط) تذکر
۸۶	سوم. واکنش متقابل
۸۶	۱. واکنش آرام
۸۷	۱-۱. اندوه شدید بر بی‌ایمانی مشرکان
۸۹	۱-۲. درخواست برهان از مشرکان
۸۹	ادعاهای بی‌برهان مشرکان
۸۹	الف) ادعای شرک در رازقیت
۹۰	ب) فرزند خدا دانستن فرشتگان
۹۱	ج) شایسته دانستن بت‌ها برای پرستش
۹۲	د) ادعای خشم آلهه
۹۲	وحی شیطان با زبان برهان
۹۳	۱-۳. صبر در برابر تکذیب‌ها
۹۶	صبر، راهکار مقابله با تکذیب‌گران
۹۶	اهرم‌های تداوم صبر
۹۷	الف) احساس همگونی با انبیا
۹۸	ب) اطمینان به شکست تکذیب‌گران
۹۹	ج) پرهیز از سستی در برابر تکذیب‌گران
۱۰۰	د) سلب مسئولیت از پیامد اعمال تکذیب‌گران
۱۰۱	۱-۴. خنثی کردن تبلیغات انحرافی و تحریف‌های کافران
۱۰۲	تبیین حقیقت با زیباترین بیان

۱۰۵. پذیرش صلح ۱۰۲
۱۰۶. خنثی کردن بدرفتاری دشمنان با خوش رفتاری به آنان ۱۰۳
- تتها مانع احسان به مشرکان ۱۰۶
۲. بیم دادن ۱۰۷
- جایگاه انذار در رسالت ۱۰۷
- انواع اخطارها ۱۰۹
- الف) هشدار به عذاب های دنیوی ۱۰۹
- ب) هشدار به عذاب های اخروی ۱۱۶
۳. مبارزه نرم، سرد و خزنده ۱۲۰
- ۳-۱. اعراض ۱۲۰
- ۳-۱-۱. گذشت بدون سرزنش ۱۲۲
- ۳-۱-۲. بی اعتنائی ۱۲۳
- ۳-۱-۳. ترک ارشاد ۱۲۴
- ۳-۱-۴. ترک هم نشینی ۱۲۷
- ۳-۲. تن ندادن به خواسته های تکذیب گران مشرک ۱۲۸
- ۳-۳. افشای بهانه جو بودن مخالفان و بی اثربودن معجزه ها در آنان ۱۳۵
- پاسخ رسولان الهی به بهانه جویی های کافران ۱۳۷
- پیش شرط های مشرکان برای ایمان ۱۳۷
- بشربودن رسولان الهی، بهانه اصلی مشرکان ۱۳۹
- ۳-۴. اعلان بیزاری (برائت) ۱۴۰
- ۳-۴-۱. بیزاری از مکتب فکری کافران ۱۴۰
- ۳-۴-۲. بیزاری از کردار مشرکان ۱۴۲
- ۳-۵. لغو پیمان با پیمان شکنان مشرک ۱۴۳

۱۴۳	۳-۶. به انزوا کشاندن مشرکان
۱۴۳	۳-۶-۱. تحریم دوستی با آنان
۱۴۴	۳-۶-۲. تحریم ازدواج با مشرکان
۱۴۶	۳-۶-۳. نفی ولایت کافر بر مسلمان
۱۴۶	۳-۶-۴. گسستن رابطه مشرکان با مسجدالحرام
۱۵۰	۳-۷. قطع امید کردن و انتظار عذاب داشتن
۱۵۱	ترک استغفار برای مشرکان
۱۵۱	اقتدا به ابراهیم علیه السلام
۱۵۲	۳-۸. خام کردن آنان با فرصت‌های فریبنده
۱۵۴	فرصت‌های فریبنده (استدراج)
۱۵۷	۳-۹. اظهار خشم و خشونت
۱۵۹	۳-۱۰. ارباب
۱۶۱	۴. نبرد
۱۶۱	مقدمه
۱۶۲	ارزش جان انسان‌ها
۱۶۳	مقایسه با حضرت مسیح علیه السلام
۱۶۴	سیر تشریع جهاد در کلام امام علی علیه السلام
۱۶۸	اهداف، برنامه‌ها و آمار نبردهای پیامبر صلی الله علیه و آله
۱۶۸	۴-۱. اهداف نبرد با مشرکان
۱۶۸	۴-۱-۱. توقف کشتار متقیان
۱۶۹	۴-۱-۲. کیفر هتک دین
۱۶۹	۴-۱-۳. پیشگیری از تحمیل کفر و ارتداد بر مؤمنان
۱۷۱	۴-۱-۴. نابودی پیمان‌شکنان

- ۱۷۲ ۴-۱-۵. دفاع از مستضعفان
- ۱۷۳ ۴-۱-۶. رفع آوارگی
- ۱۷۵ ۴-۱-۷. مقاومت در برابر ظلم
- ۱۷۷ ۴-۱-۸. دفاع از مراکز عبادت
- ۱۷۹ ۴-۱-۹. پیشگیری از فساد، طغیان و شیطنت
- ۱۸۰ ۴-۱-۱۰. تضعیف قدرت دشمنان و قلع و قمع حامیان آنان
- ۱۸۲ ۴-۱-۱۱. رفع فتنه از عالم
- ۱۸۵ ۴-۲. اصول و برنامه‌های پیامبر ﷺ در نبرد
- ۱۸۵ ۴-۲-۱. موارد تحریم
- ۱۸۶ ۴-۲-۲. پیمان‌های پیامبر ﷺ با مشرکان
- ۱۸۸ - آیه اعتزال
- ۱۸۹ - آیه دیه
- ۱۹۱ - آیات ۱ تا ۱۳ سوره توبه
- ۱۹۳ پیمان حدیبیه
- ۱۹۶ نقض پیمان حدیبیه از سوی مشرکان
- ۱۹۸ فرمان برائت
- ۱۹۹ - آیه نبذ
- ۲۰۱ ۴-۲-۳. اهرم‌های ضد جنگ
- ۲۰۸ ۴-۲-۴. رفتار با اسیران دشمن
- ۲۱۱ ۴-۲-۵. توصیه‌های پیامبر ﷺ به سپاه اسلام
- ۲۱۲ ۴-۲-۵-۱. توصیه‌های روحی
- ۲۱۹ ۴-۲-۵-۲. توصیه‌های رفتاری
- ۲۲۹ ۴-۲-۶. شناساندن ویژگی‌های دشمن به سپاهیان

۲۳۶	۴-۳. آمار نبردها
۲۳۷	۴-۳-۱. غزوه‌های یادشده در قرآن
۲۳۹	۴-۳-۲. غزوه‌های رسول خدا ﷺ
۲۴۰	۴-۳-۳. سریه‌های سپاه اسلام
۲۴۱	گفتار دوم: پیامبر ﷺ و اهل کتاب
۲۴۱	مقدمه
۲۴۲	واژه‌ها
۲۴۳	اصطلاح قرآنی اهل کتاب
۲۴۵	اهل کتاب در سوره‌های مکی
۲۴۶	اهل کتاب و امیون
۲۴۷	شرک اهل کتاب
۲۴۸	نوشتار اول: رفتار مشترک با یهود و نصاری
۲۴۸	۱. تجلیل از تازه مسلمانان اهل کتاب
۲۵۰	فضایل تازه مسلمانان اهل کتاب
۲۵۰	شادمانی تازه مسلمانان اهل کتاب از نزول قرآن
۲۵۲	تقوای پیشگی تازه مسلمانان اهل کتاب
۲۵۳	وارستگی تازه مسلمانان اهل کتاب از سوداگری با آیات خدا
۲۵۳	۲. قدردانی از خوبی‌های اهل کتاب
۲۵۶	۳. نظرخواهی از اهل کتاب
۲۵۶	تصدیق داستان‌های قرآن
۲۵۷	گواه و ویژگی‌های رسولان الهی
۲۵۷	دایرة نظرخواهی از اهل کتاب
۲۵۸	سودمندی دیدگاه اهل کتاب

۲۶۰	 پاسخ در قالب نظر خواهی
۲۶۰	 پرسش از امت‌ها و انبیای پیشین
۲۶۱	 ۴. نکوهش ناصالحان اهل کتاب
۲۶۴	 ۵. دعوت از اهل کتاب و پایداری در دعوت
۲۶۷	 نمونه‌هایی از دعوت‌ها و پایداری‌ها
۲۷۱	 ۶. نفی ادعاهای بی‌اساس
۲۷۵	 نوشتار دوم: پیامبر ﷺ و یهود
۲۷۵	 مقدمه
۲۷۷	 بافت قومی یهودیان مدینه
۲۷۹	 ۱. مدح یهود
۲۷۹	 نمونه‌های تمجید از یهود
۲۹۳	 ۲. نکوهش یهود
۲۹۵	 ۳. پیمان با یهودیان
۲۹۷	 ۴. اخراج یهودیان
۳۰۴	 ۵. نبرد با یهودیان
۳۱۳	 نوشتار سوم: پیامبر ﷺ و مسیحیان
۳۱۳	 مقدمه
۳۱۵	 ۱. مدح مسیحیان
۳۱۶	 تمجید از کشیشان و راهبان حق‌گرا
۳۱۷	 اعتدال مسیحیان در مقایسه با یهود
۳۱۸	 تمجید از انجیل‌اصیل
۳۱۹	 ۲. نکوهش مسیحیان منحرف
۳۲۰	 نمونه‌های انحراف

۳۲۲	اصلاح انحراف‌های مسیحیان
۳۲۴	واکنش مسیحیان در برابر اسلام
۳۲۶	۳. پیشنهاد مباحثه
۳۲۹	۴. گرفتن جزیه
۳۳۰	۵. نبرد با مسیحیان
۳۳۱	- غزوه دُومه الجندل؛ و غزوه مُؤته ^۲
۳۳۲	- غزوه تبوک
۳۳۶	برخورد با هواداران ابوعامر مسیحی (داستان مسجد ضرار)
	- آخرین حرکت پیامبر ﷺ در سرکوب مسیحیان مهاجم (تجهیز سپاه به فرماندهی اسامه)
۳۳۷	
۳۳۸	گفتار سوم: پیامبر ﷺ و مرتدان
۳۳۸	مقدمه
۳۳۸	واژه ارتداد
۳۳۹	مصادیق ارتداد
۳۳۹	۱. ارتداد «بلعم بن باعورا»
۳۴۰	۲. ارتداد در بنی اسرائیل
۳۴۱	۳. ارتداد ابلیس
۳۴۱	۴. غیر خدا را به خدایی خواندن
۳۴۱	۵. جلوه‌های دیگری از ارتداد
۳۴۳	شیوه‌های تعامل
۳۴۳	۱. بیان عوامل ارتداد
۳۴۷	۲. معذور شمردن مرتدان
۳۴۹	۳. ناتوان خواندن مرتدان از آسیب‌رسانی به دین خدا

۳۴۹	۴. بیان عواقب ارتداد
۳۵۰	۵. پذیرش توبه از ارتداد
۳۵۳	مرتدان عصر بعثت
۳۵۳	الف) مردان مرتد
۳۵۵	ب) زنان مرتد

فصل سوم: رفتار پیامبر ﷺ با مخالفان درونی

۳۵۹	مقدمه
۳۶۰	گفتار اول: پیامبر ﷺ و منافقان
۳۶۰	مقدمه
۳۶۰	واژه «منافق»
۳۶۱	اصطلاح «منافق»
۳۶۲	شناسه‌های اهل نفاق
۳۷۷	واکنش‌های پیامبر ﷺ
۳۷۷	اندوه‌گین‌نشدن از کفر منافقان
۳۷۸	بی‌اعتنائی به حرکت‌های نفاق‌آمیز
۳۷۹	خشونت
۳۸۱	افشاگری
۳۸۳	تهدید
۳۸۶	گفتار دوم: پیامبر ﷺ و بیماردلان
۳۸۶	مقدمه
۳۸۸	نشانه‌های بیماردلان
۳۸۹	واکنش‌های پیامبر ﷺ

۳۹۱	گفتار سوّم: پیامبر ﷺ و شایعه‌سازان
۳۹۱	مقدمه
۳۹۱	عنوان قرآنی شایعه‌پردازان ترزلزل‌آفرین
۳۹۲	تعریف شایعه و انواع آن
۳۹۳	واکنش‌های پیامبر ﷺ
۳۹۳	۱. تقویت اعتماد به خداوند
۳۹۵	۲. نکوهش شایعه‌سازان و تلقین‌پذیران
۳۹۶	شان نزول آیه إفک
۳۹۸	داستان ماریه
۴۰۲	داستان عایشه
۴۰۵	۳. پیشگیری از شایعه‌سازی با سانسور خبری
۴۰۶	۴. تکذیب شایعه
۴۰۷	۵. زدودن آفت‌های شایعه
۴۰۸	۶. تهدید شایعه‌پردازان
۴۱۱	گفتار چهارم: پیامبر ﷺ و مسلمانان هوادار اهل کتاب
۴۱۲	۱. زمینه‌های هواداری
۴۱۳	۱-۱. بیماردلی
۴۱۳	۱-۲. نفاق
۴۱۴	۲. پیامدهای هواداری
۴۱۵	۱-۲. همسانی با یهودیان و مسیحیان
۴۱۵	۲-۲. ستمگری
۴۱۶	۲-۳. ارتداد
۴۱۷	۲-۴. گرفتاری به مکر و کینه‌توزی‌های اهل کتاب

۴۲۱..... نتایج

۴۲۷..... منابع

۴۴۲..... نرم افزارها

۴۴۳..... نمایه

۴۴۳..... آیات

۴۴۷..... اعلام

۴۵۱..... کتاب‌ها

۴۵۲..... مکان‌ها

۴۵۴..... قبایل، طایفه‌ها، گروه‌ها و ادیان

۴۵۶..... اصطلاحات

سخنی با خواننده

حمد و سپاس خدای بی‌همتا راست که قلم را در خدمت تعلیم درآورد و عصیان و مخالفت‌بندگان، مانع تداوم رحمت او بر آنان نشد. رسولانی پیایی گسیل داشت و کتاب‌های آسمانی را چراغ راه رهروان کمال قرار داد. نوشته‌ای که پیش رو دارید، گامی دیگر در بهره‌بردن از رحمت بی‌کران الهی در مسیر شناخت کمال انسان است؛ با این امید که مقبول آفریدگار هستی قرار گیرد و تشنگان حقیقت را با برترین اسوه جهان آفرینش، محمد مصطفی صلی الله علیه و آله آشنا کند.

این پرسش که «رفتار و گفتار پیامبر صلی الله علیه و آله در برابر مخالفت‌ها و خصومت‌های دشمنان اسلام چه بود و با مخالفانی که خطر جانی نداشتند، چگونه می‌زیست؟» حرکتی مبارک آفرید و پژوهشگران را بر آن داشت که خط‌مشی آن حضرت را در برابر مخالفان، از قرآن استخراج کنند؛ آیات فراوانی با نقل حالات و رفتار رسول اکرم صلی الله علیه و آله یا ارائه راهکار به آن حضرت، او را به جهانیان شناسانده تا الگویی پسندیده برای تکامل خود داشته باشند. «مرکز فرهنگ و معارف قرآن» افتخار دارد که در این حرکت، سهمی ایفا کرده و به پیروان مرام و منش رسول خدا صلی الله علیه و آله هدیه‌ای تقدیم می‌کند. حجت‌الاسلام علی محمد یزدی عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، با سیری در کتاب‌های تفسیری و قرآنی، نوشته‌ای را سامان داد که پایان‌نامه سطح سه وی است و با تلاش پژوهشگران

این مرکز به صورت کتابی نشر می‌یابد که در شناساندن سیره پیامبر ﷺ گام بزرگی به شمار می‌آید. در پایان سخن، تذکر چند نکته ضروری می‌نماید:

۱. از آنجا که مخاطب این متن، دانشجویان و فضایی حوزه‌های علمیه هستند، از ترجمه برخی عبارت‌ها صرف‌نظر شده و در ارائه برخی مطالب به اشاره و اختصار بسنده شده است. در ترجمه آیات، بیشتر از ترجمه قلم فاضل توانا، حجت‌الاسلام والمسلمین، سید محمد رضا صفوی - حفظه الله - بر اساس المیزان علامه طباطبائی رحمته الله علیه بهره برده شده است؛ جز برخی موارد که تفاوت‌هایی با آن دارد.

۲. این مرکز، همواره از نقدهای علمی و نظریه‌پردازی در حوزه علوم و معارف قرآن استقبال می‌کند.

۳. ضمن تشکر از آموزگاران قرآن که از آغاز بعثت تا روزگار غیبت، هدیه نازل‌شده از سوی خداوند را به مردم ابلاغ و برای آنان تبیین کرده‌اند و استادان گمنامی که به دانش‌آموزان خود، خواندن و نوشتن آموخته و صبورانه و گام‌به‌گام، افق‌های دانش را به روی آنان گشوده‌اند، از تمام کسانی که در به‌ثمرنشدن این تلاش علمی، سهمی داشته‌اند، سپاسگزاری ویژه داریم و از خداوند توفیق روزافزون آنان را در خدمت به قرآن خواهانیم. این عزیزان عبارت‌اند از:

۱. حجت‌الاسلام والمسلمین، محمدعلی محمدی، عضو هیئت علمی و مدیر گروه تفسیر موضوعی؛

۲. حجج اسلام، حسن رضائی (استاد راهنما)، مجتبی کلباسی (استاد مشاور)، عبدالکریم بهجت‌پور (ناظر و عضو شورای پژوهشی)، سعید بهمنی (ارزیاب شورای پژوهشی) و محمدابراهیم ایزدخواه (مشاور آزاد) که با بررسی، راهنمایی و اصلاح این نوشته، آن را به کمال رساندند؛

۳. حجت الاسلام والمسلمین کریمی، دبیر گروه تفسیر موضوعی؛
۴. حجت الاسلام والمسلمین میرمحمدی، تدوین گر کتاب شناسی این اثر؛
۵. همکاران حروف چین، ویراستار و دیگر افرادی که در آماده سازی این اثر با مرکز همکاری کرده اند.

محمدصادق یوسفی مقدم
مدیر مرکز فرهنگ و معارف قرآن